

DE LEBEEKSE KRISTENHEID

Over de eertijds zelfstandige gemeenten DENDERHOUTEM, NEDERHASSELT, OUTER en de in 1807 afgeschafte gemeente HERLINKHOVE strekt zich een grote, belangrijke wijk uit : de LEBEKE. Het is een heel oude wijk en wordt vele eeuwen terug al vermeld in renteboeken, leenverheffingen e.d.m. De Lebeke ligt vele hectometers langs een belangrijke, grillige beek, die Denderhoutem van west naar oost in tweeën splitst. Deze waterloop voert massa's water in oostelijke richting naar de Dender. Een goede honderd jaar geleden was er nog een oliemolen bij de beek gevestigd, op de hoek van de huidige Kapelstraat en de Lebeke, in de nabijheid van de nu als woonhuis gebruikte kapel ; een bidplaats door de begijnen Van Oudenhove opgericht midden de jaren 1800. De eerste Lebeekse Van Oudenhove, vader van de genoemde begijnen, was Pieter-Jozef, die introuwde op de grote hoeve, die de hoek vormde van de Lebeke en de brede veldweg die zuidwaarts naar Boesdael en de "Diepe Straten" en verder naar "het Hof te Ruysbroek" (vanouds Ninoofs grondgebied vanaf de beek) loopt. Deze Pieter-Jozef Van Oudenhove was afkomstig van Appelterre-Eichem en huwde in de Lebeke de gegoede Bernardina Backaert, dochter van de oud-burgemeester van Denderhoutem Adrianus Backaert. De afstammelingen van dit echtpaar Van Oudenhove-Backaert worden ook meermaals vernoemd in het leuke boek van L. Meganck : "De Mannen van het houten Geloof". (1)

De Lebekenaren zijn bewoners van een nogal afgelegen gebied, grotendeels op Denderhoutems terrein. Eertijds bestond de bevolking meestal uit mensen die een klein landbouwbedrijfje uitbaatten, naast enkele grotere hoeven. Een niet onbelangrijk deel bestond uit "daglooners" die er ook wel wat kleinvee op na hielden. Zoals de plattelandsbevolking overal hier in den lande Rooms-katholiek was, mag men dit evenzo van de Lebekenaren stellen, misschien op één zeldzame uitzondering na. Deze geloofshouding bracht vanzelfsprekend verplichtingen mee, inherent aan de trouwe gelovige : mis horen op zondag, de Paasplicht, e.d.m. Wat dit tweehonderd jaar geleden in het dagdagelijks leven inhield kunnen wij, moderne twintigste eeuwse mensen, ons nauwelijks voorstellen. Denken we maar aan de twee vasten- of onthoudingsperioden in het jaar : de Vasten en de Advent, waarvoor heel wat strenge

(1) In dit boek wordt de familie verwantschap Van Oudenhove-Backaert verkeerdelijk voorgesteld.

reglementen waren uitgevaardigd, en dit bovendien in overgrote mate, stipt nageleefd werden. Wat moest de wekelijkse zondagsplicht - naast de mis en de hoogmis ook nog de vespers en het lof in de namiddag - betekenen voor ouderen, zieken, kinderen, gehandicapten van de Lebeke, zo ver van elke kerk, en 's winters op onvoorstelbaar modderige, besneeuwde of bevroren en onverlichte wegen ? Geen auto of fiets, in de meeste gevallen zelfs geen sjees of koets om het traject af te leggen. Het was altijd tevoet te doen. En zeggen dat de mensen vaak zo scrupuleus waren dat ze zich als zeer zondig bekeken als ze voor een kleine ongesteldheid of lichte kwaal de mis hadden verzuimd.

Alhoewel de Lebeke een nogal ruime kapel (1) bezat, waren de gelovigen toch niet gemachtigd ter plaatse hun zondags- en andere godsdienstige verplichtingen te vervullen, vermits er geen Eucharistieviering was op zon- en feestdagen.

In 1787 steken de Lebekenaren de koppen bijeen om aan die betreurenswaardige situatie een einde te stellen. Zij maken een (hoogdravende) petitie op, geadresseerd aan hun toenmalige opperherder in Mechelen (2), Kardinal de Frankenberg.

De bedoelingen van het verzoekschrift zijn glashelder :

1. "...hen te voorzien van eenen priester die sal moeten wonen ontrent de geseyde cappelle, om er alle zondagen en feestdagen misse te lezen".
2. Hij zal ook de kinderen onderrichten, vermits deze onvoldoende onderwezen worden in de Roomse lering, wegens de moeilijke en verre verbindingswegen naar de verschillende omliggende parochiekerken.

De opstellers van het epistel beweren dat de jeugd in grote onwetendheid verkeert en er dienvolgens "onzedelijke manieren" op nahoudt.

3. De Lebeke belooft een huurhuis gereed te houden om de kerkdienaar in te huisvesten, in afwachting dat hem een definitieve woonst wordt aangeboden.
4. Het verzoek is grondig verantwoord : de stellers steunen zich ook op het groot aantal kommunikanten en de talrijke kinderen in de Lebeke aanwezig. De opgegeven getallen stemmen echt tot nadenken en zijn op zijn zachtst gezegd fel overdreven. Er is sprake van 720 kerkgangers, plus de 25 die er dat jaar 1878 zullen bijkomen en de 125 kinderen boven de 7 jaar.(3)

(1) Op de oudste kaarten treft men daaral de "Cappelle ten Betsenbroeck" aan.

(2) De originele tekst berust in het Rijks Archief te Gent, onder nr. M 37 van het Fonds van het bisdom. Kard. de Frankenberg nam een ongemeen moedige houding aan tegen de Franse kerkvervolgers in ons land op het einde van de XVIII° eeuw.

(3) Vergelijk ook deze overdreven getallen met de juistere voor 1784 : 350 à 450. (Zie "De Mannen..." p. 19)

5. Begrijpelijk spekuleren de aanvragers ook terecht op de afstanden die hun wijk scheiden van de naburige parochiekerken Denderhoutem, Outer en Herlinkhove. (1) Zij halen b.v. de afstand aan van hun kapel tot de parochiekerk (er is niet vermeld welke !): "... een halve ure ende 14 roeden..." (2) wat zowat overeenstemt met een afstand van \pm 2050 m.
6. Er wordt nog vermeld hoe hoog de tienden (d.i. een vorm van pacht vóór de Franse revolutie in voege) opliepen. Dat was, volgens het verzoekschrift, 7000 gulden courant voor Denderhoutem ; dit dan nog boven de parochie-contributiën. Als men hierbij nog de pachten van de andere Lebekes telt, ziet men duidelijk dat de eventuele nieuwe (en vaste) priester goed en wel levensonderhoud zal genieten. Het is wel verwonderlijk dat nergens de woorden PASTOOR, PASTORIE of ZELFSTANDIGE PAROCHIE vallen., alhoewel de strekking duidelijk is : de Lebeke verdient het een autonome parochie te worden.
7. Om alle discussie over de omvang der bevolking te ondervangen worden de namen van alle gezinshoofden van de Lebeke gepubliceerd, met daarbij het aantal kommunikanten (=tot de godsdienstige verplichtingen gehouden lieden) en het aantal kinderen tussen de 7 en de 12 jaar. (3) De optelling brengt ons tot een getal dat de duizend benadert. Dat kon echt niet ! Als we dan vergelijken met wat pastoor Pauwels (herder van Denderhoutem van 1911 tot 1935) aantekent in het parochiedagboek bij het verlies van een bepaald aantal gelovigen van Denderhoutem aan de nieuw opgerichte parochie LEBEKE, pas in 1914 !, is de onjuistheid van de getallen der petitie heel duidelijk. Die pastoor Pauwels noteert :
 " Op zondag 8 maart (1914. is de Eerw. Heer Van Malleghem Hector, proost der Leebeke, als 1° pastoor der nieuwe parochie ingehaald en aangesteld. Daardoor is geheel de wijk Herlinkhove en de wijk Leebeke tot aan de baan nr. 66, genoemd Losgat, afgescheiden van de parochiekerk van Denderhoutem, alsook drij woonhuizen van den wijk Dries ; onze parochie telt aldus 504 zielen min".

Vermits de Denderhoutemse Lebeke, met Herlinkhove, het grootste deel uitmaakte van die bevolking moet de opgave, zowat 130 jaar vroeger, door de verzoekers aangegeven, zeker fel overdreven genoemd worden, temeer dat Herlinkhove toen nog een eigen parochiekerk bezat.

-
- (1) Op de plaats nabij de achterzijde van het grootwarenhuis GB te Ninove te Ninove waar zich nu nog een oude kapel bevindt, stond eens het kerkje van Herlinkhove.
- (2) 1 Rijnlandse roede met ca 3,60 m.
- (3) In die tijd werd de eerste Kommunie slechts toegelaten vanaf de leeftijd van 12, 13 jaar. Er zouden er toen in de Lebeke 125 geweest zijn.

Het jaarboek 1981 van het bisdom Gent geeft voor de parochie Lebeke 870 gelovigen aan, dit dus tweehonderd jaar na de datum van de kwestieuze petitie. Het bevolkingscijfer is alom aanzienlijk gestegen in onze streken tijdens de laatste twee eeuwen. Volgens de petitie zou de Lebeke TOEN veel meer mensen geteld hebben dan nu, wat niet geloofwaardig is.

Als we de naamlijsten der Lebeekse gezinnen aandachtig nagaan, treft dat er zoveel gezinnen met dezelfde namen voorkomen. Alleen al voor de Denderhoutemse Lebeke vinden we : RAES : 8 gezinnen, FOCQUET : 3 gezinnen, TORREKENS : 3 gezinnen, dan nog talrijke namen die er tweemaal op voorkomen. Alles samen lijkt de petitie toch wat onrealistisch, met weinig kans op succes, wat echter niets afdoet aan de redelijkheid van het verzoek om een vaste pastoor bij die mensen. Toch zal het nog zeer lang duren (pas in 1914) eer die wens in vervulling gaat. Geen enkele der ondertekenaars (er waren er 17) kan het bijgevolg meegemaakt hebben een eigen pastoor te zien in hun midden.

E. Huylebroek

Denderhoutem. 1989

HAALTERTSTE BIJ- EN SPOTNAMEN (1)

TEN GELEIDE

De Haaltenaren die zich kunnen "roemen" op een andere dan hun doop- en familienaam zijn legio. We telden er ruim 400 en dan hebben we nog het gevoel dat er best een paar tientallen aan onze speurtocht ontsnapt kunnen zijn. Om de lijst aan te leggen hebben we immers slechts op één medewerker per wijk een beroep gedaan, überhaupt niet voldoende om volledigheid te waarborgen. We weten bij ervaring dat de tactiek van "huis-per-huis-onderzoek" niet onfeilbaar is ; achteraf duikt hier en daar nog wel een "blinde passagier" uit de vergetelheid op, en dat is het bewijs. Bovendien moet men zijn straat of wijk noch min noch meer "in zijn zak hebben" om alle inwoners met naam en toenaam, laat staan andere personalia, te kennen.

Maar laat het ons geen zorg zijn ; de meest markante en onderdemonde staan er, als een bloemlezing van onvervalste folklore.

We maken in deze studie een onderscheid tussen de onschuldige, vrijmoedig gedebiteerde "bijnamen" en de meer puntige, al dan niet frustrerende "spotnamen". Dit onderscheid dringt zich op, al worden ze allebei in dezelfde term - "bijnaam" - begrepen. Zowel qua oorsprong als bedoeling hebben ze hun apart karakter.

BIJNAMEN - zo komt het ons voor - wortelen in het analfabetisme ten tijde van "Arm Vlaanderen". Het geschreven woord op officiële documenten sprak de volksmens niet aan omdat hij niet lezen kon. Derhalve moest hij het van het gesprokene hebben. Van geslacht op geslacht van mond op mond overgeleverd, wijzigde de uitspraak van de namen zich dan ook voortdurend, zodat er uiteindelijk nog slechts een karikatuur van overbleef. In de meeste gevallen werd de metamorfose zo sterk doorgedreven dat we gerust van een tweede, dus bijnaam, mogen spreken. Denken we, als prototype, aan "Thouriany" dat vermoedelijk alover "Triany" en met de gebruikelijke geniftief behept, uiteindelijk "Trioënens" werd. Denken we ook aan "Zjeppen" en "Mezèf" die met enige moeite tot "Jozef-Zjef" en "Maria-Jozefa" terug te brengen zijn.

Vele bijnamen zijn dus niets anders dan verbasterde doop- of familienamen, waarin de oorspronkelijke nog amper te onderkennen vallen ("Varillens" van "Farahildé"). Sommige zijn een samensmelting van twee voornamen (Sellezjef, Loddefong) of van een voor- en een achternaam (Tistebiejes, Tistroëzens). Weer andere verwijzen

naar een beroep (Smoljers, Kojpers), een cafénaam (Fortens, Baronges) of een afkomst (Loërekens). Gezinstroetelnaampjes geraakten op de straat ("Dosjken" van "Dutsken") en immigranten behielden hun vroegere nationaliteit (Amerekoën, Brit).

Wat de verbasterde doopnamen betreft is het nu eens een mansnaam (Warens, Nelens), dan weer een vrouwenaam (Rozeke, Trientjes) die als uitgangspunt dient.

Enkele families hebben een bijnaam die niet eens van eigen achternaam is afgeleid (Komprens, Kallekens, Klippeleire,). De oorsprong ervan moet ergens in één van de vorige generaties te zoeken zijn.

En nog dit : Alle bijnamen - op een paar uitzonderingen na dan toch - eindigen op een s, zijnde de s van de genitiefvorm. Op de eerste indruk af lijkt het de meervoudsvorm, maar die stelling wordt door "Botvinkes" - in dat geval "Botvinken" - en door de ontstentenis van het lidwoord "De", ontkracht. Het is een fenomeen dat zich niet makkelijk laat verklaren, tenzij men er onwillekeurig het woord "gezin" bij onderstelt (Karolens = gezin van Carolus). Gevolgd door een ander substantief - persoon, dier of zaak - verklaart het echter zichzelf. (Zjanges hof = Hof van Zjang), Melekes Frans = Frans van 't Meleken).

SPOTNAMEN zijn, in tegenstelling met bijnamen, doorgaans op het individu gericht. De enkele keer dat ze een gezin als object hebben zijn ze louter als veralgemening te beschouwen.

Het verschijnsel is wellicht van alle tijden en van alle volkeren. Het stoelt op een complex van minder edele gevoelens : afgunst, wraak, nijd, in het onschuldigste geval louter spotlust. En dan nog komt ergens de neiging om te kleineren om het hoekje kijken ; echte vrienden en familieleden lopen het gevaar niet. Voor de anderen geen restricties. Rijk noch arm is gevrijwaard tegen de onmeedogende pijltjes van de spot.

Een misstap, een lichamelijk gebrek, een bizarre ervaring... en de Vlaamse woordenschat zit met een passende epithet of een andere spetterende uitdrukking gereed om het te vereeuwigen. Iemand moet maar eens het ongeluk hebben met een luizenkop te worden "gezegend" - het gebeurde binst de "campagne" in Frankrijk - en hij wordt prompt met "tête-à-poux" nagewezen ; zijn Fransonkundige kameraden brengen het als "têtepoe" mee naar de heimat waar het na verloop van tijd "Titjapoe" wordt en blijft. Of je hebt je - één keer, Eerwaarde Vader - vergrepen aan andermans eigendom, zij het een banale hesp of een paar dito savooikolen ; het kleinsmenselijke leedvermaakt zorgt er wel voor dat je voor je leven getekend bent. Of je hebt als horlogemaker geen te beste roep in de gemeente ; de openbare opinie plakt je onbarmhartig een etiket op : "Mil Kapot". Een wee je als je Marta heet en het terzelfder tijd niet laten kunt je in

't publiek te scharten (krabben) ; zo spitsvondig zijn de spotters wel ...
je wordt "Scharta".

Spotnamen mikken dus in hoofdzaak op uiteenlopende eigenheden van de enkeling.
Op een gewoonte (Mintje Zat), een hoedanigheid (Krol), een gebrek (Schèle
Schitter), een beroep (Matras), een bezigheid (Schojfeleir), een politieke
kleur (Blaan Toor), een naam (Smale Kamiel), een zeggewoonte (Sismennegod).
Soms ook op een gebeurtenis (Titjapoe) en een woonplaats (Mooie Molen).

Ofschoon strikt individueel, gingen ze vaak in erfenis over van vader op zoon,
van zoon op kleinzoon. (Matras, Smaatkop).

De oorsprong van AL de Haaltertse bij- en spotnamen achterhalen is uiteraard
onmogelijk. Sommige zijn geslachtenoud en werden door de volksmond van de
ene generatie op de andere overgenomen, zonder interesse voor het oorzakelijk
verband. Is dit voor de autochtonen reeds het geval, hoeveel moeilijker wordt
het dan voor de ingewekenen (Strammen, Belzjens).

Al weten we dit nochtans het boeiendste aspect van onze speuractie, ontzagen we
ons toch de moeite en de tijd ertoe, omdat we uit de ervaring leerden dat succes
een dubbeltje op zijn kant is. Speciaal de spotnamen zijn een delicate materie.
Men waagt zich op het terrein van het zelfrespect en botst vaak op de terug-
houdendheid en taboes.

De vraag blijft echter in vele gevallen of de betrokkene zelf weet dat hij (zij)
door de evenmens zo vernietigend op de kōrrel wordt genomen. Kwam hij er toch
achter, dan moet het gebeurd zijn bij een vinnige ruzie of dronkemanspraak in
't café. In alle sereniteit spreekt men immers niemand aan met een kwetsende
naam.

De enkele die we desondanks op de kop wisten te tikken zijn afwel gemeengoed
van de straat of door ons en door anderen als dusdanig geïnterpreteerd. Voor
deze laatste derhalve enig voorbehoud.

Zijn er die hun oorsprong zo te raden geven (Soeëke Verzichtig, Mougere Mong),
andere bieden geen enkele houvast omdat ze, op het eerste gezicht, slechts
willekeurige woordvormingen zijn, zonder intrinsieke betekenis in welke taal
dan ook. We bedoelen : Kesj, Poesj, Koplilleken, Stesj, Foetel, Titj, Palloeter,
Tootja, Loers, Ledder, Kek, Kapet, Korrewitjo en andere. Zijn het werkelijk louter
fantazie-creaties, of hebben ze, gelijk "Titjapoe" van "Tête-à-poux" ergens een
zinnige achtergrond ? We hebben er op het ogenblik nog het gissen naar.

Zo gesproken, zo geschreven ; het ligt voor de hand dat we alles in het plaatselijke
dialect hebben gesteld. Misschien komt het hier en daar niet volledig tot zijn
recht ; om alle nuances weer te geven zouden we over een schrijfmachine met
fonetische tekens moeten beschikken.

In de hiernavolgende opsomming staan Bijnamen en Spotnamen kriskas dooreen, met dien verstande nochtans dat ze volgens wijk of hoofdstraat zijn geklasseerd. Waar gekend, worden ook de familienamen vermeld.

We beperkten ons niet tot de noglevenden ; ook de overledenen - voor zover ze nog aanspreken - kregen hun plaats. Twijfelachtige gevallen (we waagden ons vaak aan gedurfde interpretaties) worden door een vraagtekend gevolg. Onze excuses voor eventuele vergissingen.

Een constatering : er was een tijd dat geen leerkracht in Vlaanderen ontsnapte aan de bijnaamwoede. Onze oudjes herinneren zich nog "Den Blesj" (was kaal), "D'en Trip" nam. zijn middagmaal in een beenhouwerij), "Den Bisschop" (sloeg met twee vingers), "Den Bok" (kweekte bokken), de Haaltertse schoolmeesters van toen. Hun familienamen kregen nooit burgerrecht.

Vandaag de dag is die trend afgezwakt. Sporadisch, en niet eens zo overtuigend, gewaagt men nog van "Den Bril" en van "Pepken" en van "De Vos", maar het blijft binnen de schoolpoort. We schrijven het toe aan een kentering in de mentaliteit, gevolg van een hoger beschavingspeil.

Verantwoording

We zijn er ons terdage van bewust dat deze studie op vele poten mankloopt en allesbehalve volledig is. Als liefhebberijtjes bedoeld miste ze de inzet van tijd en moeite om er een degelijk werkstuk van te maken. Van lef vooral.

Want is de lijst van spotnamen nagenoeg compleet, het opsporen van hun "waarom ?" is een heter hangijzer, omdat men onvermijdelijk gevoelige plekken raken moet. Hoffelijkheidshalve laten we dan ook de scherpste opzettelijk onvermeld.

Daarom dat we met deze vrede nemen. In afwachting dat andere specimens van volkse spot en humor ons ongevraagd in de oren vallen om de lijst bij te vullen.

Gilbert REDANT
(vervolgt)

PLAATSELIJK POLITIEREGLEMENT TE HELDERGEM IN 1907

Tijdens de gemeenteraadszitting van 2 februari 1907 werd, ter vervanging van de politieverordening van 30 September 1897, een nieuwe verordening goedgekeurd. Ze bevatte 8 artikels

- Artikel 1 : Tijdens de wintermaanden November, December, Januari, Februari en Maart moeten de herbergen gesloten zijn om 21 uur. In de maanden April, Mei, Juni, Juli, Augustus, September en Oktober is het sluitingsuur 22 uur. De Burgemeester of zijn plaatsvervanger, kan om een bepaalde reden het uur wijzigen.
- Artikel 2 : Alle personen die zich na de voornoemde uren in de herberg bevinden krijgen 3 frank boete of 1 dag gevang. Bij herhaling wordt de straf verhoogd tot 10 frank of 3 dagen cel.
- Artikel 3 : Het is verboden in huizen of op andere plaatsen orgeldraaiers, accordeonspelers of enig ander muziekspel te laten spelen zonder voorafgaande schriftelijke machtiging van de Burgemeester of de politie-officier. Deze bepaling is niet van toepassing op danspartijen en andere feestelijkheden waar inkomgeld gevraagd wordt.
- Artikel 4 : De overtreders worden gestraft met een boete van 25 frank of 3 dagen opsluiting. Bij herhaling wordt de straf verhoogd tot 1 à 7 dagen. De politie zal onmiddellijk het spelen verbieden en doen ophouden.
- Artikel 5 : Gezien de artikelen 78 en 94 van de gemeentewet is het verboden op straten en wegen, in herbergen en lokalen of op alle andere openbare plaatsen verkleed of vermond te verschijnen. Het aangezicht bedekken is niet toegelaten. De politie zal de eenzelligheid van de overtreders vaststellen en een procesverbaal opmaken.
- Artikel 6 : Alle geldspelen, onder andere : Topspel, ankerspel, weddigen bij het marbolspel, banken, patoten, enz. worden verboden binnen en buiten de herbergen. De boete bedraagt 20 tot 25 frank en een gevangenisstraf van 1 tot 7 dagen wordt uitgesproken.
- Artikel 7 : De toelating van de Burgemeester moet gevraagd worden voor het inrichten van praaltreinen, kavalkaden, schietingen met kanonnen of bussen, vuurwerken, St.-Pietersvuren enz. In een woord alle stoeten of vermakelijkheden die de doortocht belemmeren of enig gevaar kunnen opleveren.

Artikel 8 : Afschriften van deze besluiten zullen gezonden worden aan de Bestendige Deputatie van de Provinciale Raad van Oost-Vlaanderen, naar de Greffie van de Rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde en naar het Vrederecht van Herzele. Dit politiereglement vervangt het vorige van 30 September 1897.

Aldus gedaan tijdens de zitting van de gemeenteraad te Heldergerm op 2 Februari 1907.

De Secretaris : Urbain Torrekens

De Burgemeester-Voorzitter : Jan-Baptist De Swaef

Bron : eigen archief

De Troyer Roger.

De eerste zondagsschool te Heldergerm

Verslag van de gemeenteraad op 6 Maart 1849.

Tijdens deze zitting vraagt Pastoor De Maeyer een toelage voor de zondagsschool die hij alhier heeft opgericht. De school wordt door 330 kinderen, zowel behoeftige als bemiddelde, bezocht. Het is zeer voordelig voor de gemeente, zegt de Pastoor, want de regels van wellevendheid, gehoorzaamheid en eerbied worden hun aangeleerd. De kinderen worden steeds voor ijver beloond met een prijs die altijd wordt uitgereikt door een afgevaardigde van het gemeentebestuur. Er wordt ook rekening gehouden met de inzet en de financiële steun van Pastoor De Maeyer (Hij zou jaarlijks, ten minste, 1000 frank schenken aan de zondagsschool). Ook begoede inwoners hebben door vrijwillige giften hun deel bijgedragen tot de bloei van de school.

De gemeenteraad beslist een toelage van 60 frank toe te staan plus 40 frank geschonken door inwoners van Heldergerm.

Bron : Deliberatieboek van Heldergerm.

De Troyer Roger.

EEN «OUDZEER» TUSSEN HAALTERN EN KERKSKEN

In 1842 verbouwde men de toenmalige parochiekerk van Haaltert die te klein geworden was (1). Deze werken lokten kritiek uit te Kerksken. Ja, zelfs personen "waarover men ten hoogste verwonderd zou zijn" (2) durfden zelfs beweren, "dat de vergroting van de kerk in Haaltert op heden, gedaan werd met het geld van de kerk en de armen van Kerksken".

Een oud conflict werd aldus opnieuw opgerakeld. Een lening, aangegaan onder het Oud Regime door het gezamenlijk bestuur van Haaltert en Kerksken, zou terugbetaald zijn aan Haaltert dat aan Kerksken nog zijn aandeel verschuldigd is.

Reeds meerdere malen was er over deze kwestie tussen Kerksken en Haaltert gecorrespondeerd. Het initiatief zal daarbij wel steeds uitgegaan zijn van pastoor Van Hoeymissen die in 1842 opnieuw aandringt en in een lange brief van meer dan 13 bladzijden antwoord ontvangt vanwege Jacobus Bernardus Schoupe, schepen van Haaltert, die blijkbaar eens en voorgoed aan de discussie een eind wil stellen. Deze brief is bewaard gebleven in het bisschoppelijk archief te Gent en draagt als opschrift : "Memorie aan Mr. F. Van Hoeymissen, Pastor van Kerkxken, met verzoek van dese te willen doen kennen aan Mr. den Burgemeester aen alle leden der Regentien en aen alle leden van het bestuur van kerk en armen der genaemde gemeente van Kerkxken".

Schoupe verwijst in zijn antwoord naar een brief van 2 juni 1837, uitgaande van alle leden van de kerkfabriek, medeondertekend door de burgemeester L. Hendrickx. Verder haalt hij een schrijven aan van 3 januari 1838 vanwege de pastoor, burgemeester Hendrickx en schepen Coppens en een van 24 juli 1840 van de pastoor alleen, evenals een memorie uit het kerkregister van Kerksken zonder vermelding van datum.

Steeds keert daarin de vraag terug tot het bekomen vanwege Haaltert van een som van 600 gulden Brabants geld die Haaltert nog schuldig zou zijn aan de kerk en aan de armen van Kerksken, te weten 550 gulden aan de kerk en 50 gulden aan het armenbestuur.

(1) Zie Mededelingen Heemkring Haaltert jaargang 6 (1986) nr. 2 blz. 2 en 3

(2) Bedoeld worden hier pastoor Van Hoeymissen en de leden van het gemeentebestuur en de Kerkfabriek zoals uit de antwoorden van J.B. Schoupe blijkt.

Pastoor van Hoeymissen spreekt ook nog van een stichting van een maandelijks mis die te Kerksken gecelebreerd moet worden, maar zulks ten koste van Haaltert. Uit de memorie uit het kerkregister zou bovendien blijken dat Haaltert nog een som van 600 gulden Brabants geld genoten heeft waarvoor jaarlijks 28 gulden aan de kerk van Kerksken moet betaald worden voor het celebreren van 12 missen - eeuwigdurend - en andere diensten, gesticht door Josina Schoupe, echtgenote van Petrus Praet.

Hoewel ik mij als schepen "geenzins hoegenaamd verplicht vinde" om op al die brieven te antwoorden, toch zal ik dit doen, zo schrijft Schoupe, "door een ware zucht - niet als schepen, maar als inwoner - der gemeente Haaltert, gedwongen gevonden, om mij veel moeite te geven om deze zaken te doorgronden om de vrede en eendracht tussen Haaltert en Kerksken te doen herleven en bestaen zoals het behoort". Het is immers zeer "ongelukkig naer ziele en lichaam als twee gebuere gemeenten in twist en tweedracht leven en bijtende eerrovende geruchten de ronde doen".

Schoupe verzekert dat hij alles wat op de kwestie betrekking heeft "tot op den grond met aandacht ten hoogste doorgesnuffeld heeft" en dat alle bewijsstukken "in den bureau der gemeente van Haaltert te zien en te examineren zijn alle dagen zon- en feestdagen uitgezonderd".

Jacobus Bernardus Schoupe was 65 jaar oud toen hij in 1842 de bewuste brief schreef. Hij vermeldt het in het latijn onderaan zijn handtekening. Hij was één van de vier hoogste belastingsbetalers van Haaltert die op 28 oktober 1830 samen met de andere notabelen overgingen tot de hervorming van de gemeenteraad om een burgemeester, twee schepenen en raadsleden te kiezen. Schoupe behaalde 37 stemmen tegenover 42 voor Ludovicus De Sadeleer, die burgemeester benoemd werd. (3)

Schoupe gaat ervan uit dat Haaltert niets meer schuldig is aan Kerksken en moest het toch nog zo zijn, dan is Haaltert slechts 2/3 schuldig van de som die gevraagd wordt.

Ter verantwoording van zijn stelling haalt Schoupe 12 bewijsstukken aan.

De 600 gulden waren in 1794 geleend voor Haaltert en Kerksken samen, die toen nog één gemeenschappelijk bestuur hadden.

De lening werd opgenomen om de aankoop van graan te financieren dat moest geleverd worden aan de Franse legers. De tarwe was toen zeer duur en ging tot 40 gulden per zak.

(3) Zie hieromtrent "Het Land van Aalst" jaargang 38 nr. 2-3 blz. 128

De Stam De Saedeleer te Haaltert J. De Brouwer.

Kerksken heeft het origineel van de leningsakte niet meer in zijn bezit, dit is in handen van Haaltert

"Wie geeft nu zijn origineel stuk af zonder kapitaal te ontvangen ?" roept Schouppe uit.

In geen enkel van volgende stukken is evenmin een spoor te ontdekken van een schuld van Haaltert en Kerksken.

- de staten van schuld van 13 germinal jaar 13 (1804)
- de staat van "opgelichte penningen" (leningen) van Haaltert en Kerksken van 15 juli 1794, opgemaakt door J.Bpt. De Sadeleer, griffier.
- een besluit van koning Willem van 12 januari 1817 en een circulaire van de Gedeputeerde Staten van O.Vlaanderen van 29 mei 1817 waaruit blijkt, dat geen renten of obligatiën, verschuldigd aan Kerksken, op de lijst van de liquidatie tussen Haaltert en Kerksken van 1817 zijn gebracht.
- de gezamenlijke lijst van schulden van Haaltert en Kerksken, opgemaakt op 18 juli 1817.
- de generale lijst van schulden van Haaltert en Kerksken van 18 juli 1817, goedgekeurd door de Gedeputeerde Staten van O.Vlaanderen.
- verschillende uittreksels van de beraadslagingen van de gemeenteraad van Haaltert, zoals van 11 juli 1817 en 24 juli 1817 waaruit blijkt dat Haaltert geen schuld heeft aan Kerksken.
- verschillende uittreksels van de beraadslagingen van de gemeenteraad van Kerksken zoals van 12 juli 1817 en 26 juli 1817.
- een besluit van de gedeputeerde Staten van O.Vlaanderen van 31 oktober 1818 houdende goedkeuring van de liquidatie van de schulden tussen Haaltert en Kerksken.

De commissie, gevormd voor het liquideren van de schulden voor de gemeente Kerksken, bestond uit Charles de Ruddere, burgemeester, Martinus Van Yper ; Jan-Baptist Van Wynendaele, J. Moens, J. Van den Eynde, J.F. Coppens, J. De Schrijver en F. Roelandt.

In 1842 waren nog slechts Van Wynendaele (koster) en F. Roelandt in leven.

Deze commissie heeft niet gerept van een schuld zoals deze nu wordt gevorderd en blijkt, volgens Schouppe, de rede klaar, uit een brief van de Prefect van Gent dd° 10 pluvoise jaan 13 (1804) die luidt als volgt :

"Mijnheer de Burgemeester. De schulden, die U niet vermeld hebt in de schuldenstaten, hebben betrekking op militaire prestaties en opeisingen ten behoeve van het leger. Het Gouvernement zal - zo durf ik hopen - deze schulden terugbetalen

Daarvoor moeten de titels aan de Prefect overhandigd worden vóór 1 germinal van het jaar 13. Na deze datum kunnen ze niet meer aanvaard worden."

(vrij vertaald uit het Frans)

De kerk van Kerksken en het armenbestuur zonden hun titels niet in en hebben aldus geen terugbetaling ontvangen.

Het feit dat de gemeenteraad van Haaltert op 19 augustus 1825 besloten heeft om aan de Gedeputeerde Staten van O.Vl. te vragen de schuld vast te stellen die Haaltert aan de kerk en de armen van Kerksken zou gehad hebben, berust op een misverstand volgens Schouppe.

Men was immers in de onwetendheid van de "liquidatie", die in 1817 met toestemming van beide gemeenten gebeurd was omdat de burgemeester overleden was (Charles de Ruddere) en zijn broer Mattheus de Ruddere in 1825 burgemeester was. De bewijsstukken van de "liquidatie" zijn slechts gevonden in de loop van de tweede helft van het jaar 1840.

Ook de Provinciegouverneur had op het gemeenteraadsbesluit afwijzend gereageerd. Slechts wanneer Haaltert bereid was de schuld te erkennen moest er betaald worden. Maar hiervoor was er nooit een meerderheid gevonden in de gemeenteraad.

Integendeel, er werd aan Kerksken verweten dat het 18 oude dagwanden land had opgeëist voor het Armbestuur (4), waaronder "menigvuldige onderpastorijgoederen en kanunnikgoederen van Haaltert" terwijl deze nog niet aangeslagen waren en nog in eigendom van de onderpastorij en van de kanunniken van Aalst St. Martinus"(5)

Slechts als Kerksken die goederen zou teruggeven, zouden de gemeenteraadsleden van Haaltert bereid zijn om de 600 gulden te betalen, samen met de vervallen intresten.

Wat de eis betreft van de 28 gulden waarvoor jaarlijks 12 missen moesten gecelebreerd worden, alsmede de fundatie van Josine Schouppe, hiervoor bestaat, volgens Schouppe, geen origineel bewijs. Het is aan de kerk van Kerksken om zulk bewijs voor te brengen.

Als deze schuld zou bestaan, dan zou Haaltert toch maar voor 2/3 moeten tussenkomen en Kerksken van 1/3, want in het register van de kerk van Kerksken staat "dat aan de kerk van Kerkxken is competerende een rente van zeshonderd gulden wisselgeld kapitaal ten laste van de parochie Haaltert-Kerksken".

(4) Een oud dagwand = 90 roeden 1 are = 3 1/4 roeden

(5) Het kapittel van kanunniken gesticht in Haaltert in 1046 week uit naar Aalst in 1494 wegens de troebele tijden en werd het kapittel van St. Martinus in Aalst.

Schouppe nodigt de pastoor uit om de bewijsstukken te komen onderzoeken of ze te doen onderzoeken en zijn besluit luidt als volgt :

- het bestuur van Haaltert moet de 600 gulden in kwestie niet alleen betalen.
- het bestuur van Haaltert kan of mag niet betalen, gezien tussen beide gemeenten in 1817 een liquidatie is gebeurd van alle schulden en het huidig bestuur heeft niet het recht zijn onderdanen nog eens te laten opdraaien voor het schuldbedrag, zelfs al zou iemand van dit bestuur zulks voor de rust van zijn geweten willen doen.

Daarbij voegt Schouppe nog volgende bedenkingen :

Vele inwoners van Kerksken zijn in geweten nog sommen verschuldigd aan de kerk van Haaltert "te weten landpachten en tienden, voortkomend van goederen van de heren kanunniken van St. Martinus te Aalst". Sommen, die ze met hun eigen handtekening bekennen schuldig te zijn en waarvan de bewijzen bij hem "als tesorier" van de kerk van Haaltert berusten.

En wat gebeurt er met de missen en andere diensten die voor eeuwigdurend gesticht waren op de 18 dagwanden land die het armenbestuur van Kerksken nu bezit ?

"Laat ons deze en meer andere miseriën van de wereld voor altijd laten rusten en begraven. Gelieve mij te geloven en mijn memorie te aanvaarden, die gemaakt is om vrede en eendracht tussen Haaltert en Kerksken te bewaren" zo besluit Schouppe nog.

Of de pastoor, het gemeentebestuur en het armenbestuur van Kerksken door de argumentatie van Schouppe overtuigd waren, weten we niet. Waarschijnlijk heeft Van Hoeymissen nog gepoogd de bisschoppelijke overheid in deze zaak te betrekken en is het dokument, waarover hier sprake, aldus in het bisschoppelijk archief terecht gekomen.

De argumentatie van Schouppe is echter, ons inziens, nogal zwak en verward. Nergens wordt gezegd onder welke voorwaarden de lening werd afgesloten, of Haaltert wél zijn titel tijdig aan de Prefect heeft teruggezonden en van hogerhand betaald werd.

Hoe komt het, overigens, dat Haaltert de titel van Kerksken in bezit heeft ? Misschien is hij wel altijd in Haaltert bewaard gebleven, gezien de zetel van de gemeenschappelijke administratie daar gevestigd was. En wat als Haaltert zou vergeten zijn de titel in te sturen aan de Prefect ?

Uiteindelijk vindt Schouppe dat Kerksken ook in eigen boezem mag kijken en eens nadenken over wat er moet gebeuren met de gestichte diensten op goederen die in het bezit zijn van het armenbestuur, alsmede aan de pachten die in geweten

nog verschuldigd zijn aan het Aalsters kapittel.

Schouppe zit nog met toestanden uit het Oud-Regime. De nieuwe wetten, de bewijsvoering van het nieuw-ingevoerde burgerlijk recht, het is hem allemaal vreemd (6). Geen wonder ook, de nieuwe bestuursvorm, de scheiding van de dorpen Haaltert en Kerksken, het zal heel wat voeten in de aarde gehad hebben en aan de bestuurders tal van moeilijkheden hebben bezorgd.

Uit gans deze kwestie komt ons nogmaals de figuur van pastoor Van Hoeymissen tegemoet. Met nooit aflatende bezorgdheid voor de kerk en de armen is hij steeds in de weer om zijn rechten te verdedigen en op te eisen.

P. Temmerman.

(6) Hij last zelfs een verhaal in over een zekere Dooreman uit Ede die een bedrag verschuldigd was aan een zekere Raes uit Nieuwerkerken en, bij gebrek aan een geschreven bewijs van terugbetaling, door de rechtbank veroordeeld werd tot betaling van hetzelfde bedrag aan de erfgenamen.